

Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging

KNNV afdeling Delfland
Postbus 133
2600 AC DELFT
afdelingDelfland@knnv.nl
www.knnv.nl/afdelingDelfland
twitter: KNNVafdDelfland
facebook: KNNV-afdeling-Delfland

**KNNV Nieuws 604,
29 oktober 2018**

De KNNV afdeling Delfland staat voor een natuurlijke leefomgeving waarin mens en natuur samen een plek vinden.

En is actief in de gemeenten Delft, Lansingerland, Midden-Delfland, Pijnacker-Nootdorp en Westland, en de gebieden Sion, Wilhelminapark, Elsenburgerbos (Rijswijk) en Ypenburg (Den Haag)

VOORUITBLIK

Verklaring van de symbolen

*:een ledenbijeenkomst, niet-leden zijn van harte welkom om een keer deel te nemen aan een ledenactiviteit om die te ervaren!
Meld je aan via afdelingDelfland@knnv.nl. Als het * teken ontbreekt, is de bijeenkomst openbaar en is aanmelding vooraf niet nodig.

W: afdelingswinkel is aanwezig; door hier te kopen steun je onze afdeling

G: Voor de gezelligheid

L: Voor mensen die willen bijleren

E: Voor de experts

H: Handen uit de mouwen

De KNNV afdeling Delfland huurt het natuurcentrum Het Melarium

Het Melarium, centrum van natuur, bijen en kunst; een plek waar je natuur, rust, ruimte en inspiratie vindt.

[Klik hier](#) voor de plek en meer informatie.

Programma

We nemen geen programma meer op in Veldbericht omdat er regelmatig veranderen optreden en dan klopt het programma niet meer in Veldbericht.

We publiceren het programma via onze website (webstek, citaat van Henk Tetteroo)

<https://www.knnv.nl/afdelingDelfland/activiteiten-nieuw> per kwartaal

en uiteraard via KNNV Nieuws per week

Een tip: neem bovenstaande link op in de bladwijzerbalk van je computer.

Als je niet weet hoe dat gaat bel naar 06 – 33 00 1742 of stel je vraag via afdelingDelfland@knnv.nl

Webstek

Er is op de voorpagina van onze webstek een nieuwe rubriek in gebruik genomen: Nieuws.

Hierin staat recente publicaties en doorgaande onderwerpen b.v. het Soort van de Maand

<https://www.knnv.nl/afdelingDelfland>

De inhoud van deze rubriek is ook via de landelijke webstek van de KNNV te raadplegen.

Een onderdeel van NATUURPUNT DELFLAND en NATUURPUNT WESTLAND

Doe je ook mee?

Elk jaar kent een groot thema. Dit jaar bescherm de natuur in je eigen omgeving.

Soort van de maand november: klimop.

Lees de bijgaande toelichting.

Meld je ervaringen en foto's via afdelingdelfland@knnv.nl

of je waarnemingen via [Klik hier](#)

---

29 oktober, zwemmen voor Poep!, 13:15 - 15:00 uur in het zwembad Kerpolder in Delft

De KNNV ondersteunt deze actie van harte, deze is opgezet om de jaarlijkse gelden voor de exploitatie van de Kindertuinen te verzamelen. Ze zwemmen voor 25 kuub poep voor de Kindertuinen.

Boer Duijndam van Hoeve Biesland geeft voor iedere baan, van 25 meter, die we zwemmen 25 liter poep!

Software bedrijf Exact verdubbelt deze actie door voor iedere 25 liter poep die we bij elkaar zwemmen 0,50 cent te doneren (max. 500 euro). Idenburg Car Solutions doneert 0,25 cent per baan (max. 250 euro).

Zwembad Kerpolder geeft ons gratis toegang om ons doel te bereiken.

IJssalon Luciano beloont iedere zwemmer met een heerlijk chocolade-ijsje met 3 of 2 bollen met slagroom!

We gaan voor 1000 banen, 25 km voor 25 kuub poep, om de Kindertuinen te voorzien van een vruchtbare bodem!

Zwem je mee?

Aanmelden kan bij Esther Bakboord: estherbakboord@gmail.com

H 3 november 9:30 – 12:30 uur, KNNV Natuurbeheer, Westland, Hoogwerf Naaldwijk, 30 knotwilgen op de parkeerplaats Westlandia.

Help mee de wilgen te knotten in het Westland of te wel het groene fitnissen. De KNNV zorgt voor gereedschap, koffie, thee en koeken. Het is raadzaam stevige schoenen en nauwsluitende kleding te dragen. Ook wordt het zwerfvuil op en rond de knotplek geruimd door de Schoonmoeder van het Westland.

Informatie: Geert van Poelgeest, 06 – 33 00 17 42, afdelingDelfland@knnv.nl

---

H 3 november 10:00 – 12:30 uur, KNNV Natuurbeheer, Midden-Delfland

Help mee aan het onderhoud van de oude landschapselementen in Delfland!

De KNNV onderhoudt een aantal bijzondere landschapselementen in Delfland. Er is altijd werk te doen onder deskundige leiding.

Help mee. Verzamelen: om 10.00 uur op de kruising Abtswoude / Vietnampad, Delft.

Bij regen gaan de activiteiten niet door. De KNNV zorgt voor gereedschap, koffie, thee en koeken. Het is raadzaam stevige schoenen en nauwsluitende kleding te dragen. Informatie: Huub van 't Hart, 015 – 262 27 79, afdelingDelfland@knnv.nl

---

H 3 en 4 november, 12.00 – 16.00, plantdagen Bijenbos Melarium, Melariumpad 11, Delft

Rond het Melarium worden 1600 boompjes van sleedoorn, meidoorn, vogelkers, rode kornoelje en sporkehout aangeplant voor de bijen. Neem een spa en handschoenen mee als je die hebt en trek werkschoenen en werkkleren aan. Er is extra gereedschap aanwezig. Voor drinken wordt gezorgd.

Aanmelden en informatie bij afdelingdelfland@knnv.nl 06 – 33 00 1742

---

8 november, 20:00 – 22:00 uur, presentatie inventarisatie natuurgebied Hertenkamp, Milieu Educatief Centrum Zuiderpark, Anna Polakweg 7, Den Haag, georganiseerd door de KNNV afd. Den Haag.

Het natuurgebied Hertenkamp, een voormalig terrein voor bollenteelt aan de Jagerslaan te Wassenaar, heeft zich de afgelopen 20 jaar sterk ontwikkeld. Om deze ontwikkelingen te kunnen volgen, heeft de beheerder, Dunea, de KNNV afdeling Den Haag, verzocht om dit gebied voor een tweede maal intensief te inventariseren. De eerste keer was in 2011 en toen waren de resultaten boven verwachting.

In 2017 volgde de tweede inventarisatie door de KNNV werkgroepen: vogels, planten, paddenstoelen, bomen, insecten en nu ook nachtvlinders werden een jaar lang gevolgd. De resultaten daarvan zijn nu bekend en worden vergeleken met bevindingen uit 2011. Elke werkgroep zal in korte presentaties hun bevindingen in woord en beeld toelichten.

---

21 november, vanaf 20:00 uur, presentatie Wat hebben we in 2018 in de natuur gezien.

Op deze avond willen we leden en niet leden de gelegenheid geven om hun waarnemingen aan elkaar te laten zien. Als je hier een bijdrage aan wilt geven? Neem contact via 06 – 33 00 1742 of afdelingDelfland@knnv.nl

Het mogen plaatjes zijn maar ook echte voorwerpen. Een beamer e.d. zal aanwezig zijn. Onze voorkeur gaat uiteraard uit naar de natuur in Delfland.

---

24 november vanaf 09:30 uur, SOVON Landelijke Dag in Apeldoorn

De Landelijke Dag 2018 staat in het teken van de presentatie van de nieuwe Vogelatlas van Nederland, het meest actuele naslagwerk over de verspreiding van broed- en wintervogels in ons land.

Programma:

- Presentatie Vogelatlas van Nederland
- Uitgebreide informatiemarkt
- Lezingen
- Signeersessies

Houd de Sovon-website in de gaten voor actuele ontwikkelingen en het definitieve programma.

Locatie: Omnisport Apeldoorn, De Voorwaarts 55, 7321 MA Apeldoorn.

Organisatie: Sovon i.s.m. Vogelbescherming Nederland en de Nederlandse Ornithologische Unie (NOU).

8 december Floron-dag / Botanische dag KNNV in Nijmegen.

Een gezellige en informatieve dag voor KNNV leden die geïnteresseerd zijn in wilde planten. Je ontmoet floristen uit het hele land.

Een flink aantal KNNV plantengroepen geeft deze dag een flitspresentatie over hun werk.

De KNNV heeft deze dag diverse stands: Boeken, Reizen & Kampeervakanties en Werkgroep Europese Orchideeën.

FLORON bestaat dit jaar 30 jaar en daarom staat de FLORON-dag dit jaar in het teken van 30 jaar onderzoek naar en bescherming van de wilde planten van Nederland.

Nieuw dit jaar zijn de themablokken "Bermen" en "Agrarisch", waarin een lezingenblok gevuld is met presentaties over deze thema's.

Deelnemen is gratis en aanmelden kan via: <http://www.floron.nl/actueel/floron-dag-2018>

Tuintips

Knoflook kan gepoot, zowel in de grond als in potten, knoflook heeft de kou nodig om "tenen" te maken, anders blijft het 1 bol/teen

Winterharde erwten en tuinbonen kunnen gezaaid worden, mits afgedekt met een fleecede

Oogst appels en peren, controleer je oogst op rot en haal aangetast fruit weg

Zaai groen bemesting op plekken die leeg geraken

Bestel nu fruitbomen, vruchten struiken om in de winter te poten.

Neem houtachtige stekken van bessenstruiken

Ruim aardbeibedden op, door alle niet gewilde uitlopers te verwijderen, afgestorven blaadjes en onkruid

(stal)mest over lege plekken is een goede manier om regenwormen naar de oppervlakte te lokken. Zij verwerken dan de mest in de aarde en maken deze los en zacht.

Haal uit de klauwen gegroeide rabarber op en deel de kluit om meerdere planten te maken.

Oogst de witlof en laat het "besterven" op het land alvorens in het donker op te poten.

Sterrenhemel in november

30/10, rond middernacht staat de afnemende maan laag aan de oostelijke hemel. Linksboven de maan zie je de sterren Castor en Pollux in het sterrenbeeld Tweelingen

31/10, laatste kwartier, om 6:00 uur staat de halfverlichte maan zeer hoog aan de zuidelijke hemel.

02/11, zeer nauwe samenstand van de afnemende maan en Regulus, de hoofdstel van de Leeuw. 's Morgens om 6:00 uur staat het tweetal hoog aan de zuidoostelijke hemel.

KNNV-afdelingswinkel, bij KNNV uitgaven ontvangen leden 10% korting, bestel via afdelingDelfland@knnv.nl

EXTRA ACTIES PER 1 NOVEMBER 2018			
Botanische meesterwerken	€ 19,95	1 nov t/m 31 december 2018	33% KORTING! Nu voor € 19,95 ipv € 29,95
Plukalmanak	€ 14,95	1 nov t/m 31 december 2018	25% KORTING! Nu voor € 14,95 ipv € 19,95
Zaaiagenda	€ 24,95	1 nov t/m 31 december 2018	17% KORTING! Nu voor € 24,95 ipv € 29,95
Koekoek	€ 14,95	1 nov t/m 31 december 2018	40% KORTING! Nu voor € 14,95 ipv € 24,95
Vogels verrassend vlakbij	€ 9,95	1 nov t/m 31 december 2018	33% KORTING! Nu voor € 9,95 ipv € 14,95
Vlinders verrassend vlakbij	€ 9,95	1 nov t/m 31 december 2018	33% KORTING! Nu voor € 9,95 ipv € 14,95
Tuindieren verrassend vlakbij	€ 9,95	1 nov t/m 31 december 2018	33% KORTING! Nu voor € 9,95 ipv € 14,95
Zoogdieren verrassend vlakbij	€ 9,95	1 nov t/m 31 december 2018	33% KORTING! Nu voor € 9,95 ipv € 14,95
Veldgids Libellen	€ 27,95	1 nov t/m 31 december 2018	15% KORTING! Nu voor € 27,95 ipv € 32,95
Bergplaat hardcover	€ 19,95	1 nov t/m 31 december 2018	20% KORTING! Nu voor € 19,95 ipv € 24,95

TERUGBLIK

Waarnemingen

Ook waarnemingen zonder foto's blijven welkom.

Wij gaan er vanuit dat je je waarneming zelf meldt via www.knnvdelfland.waarneming.nl

Als je geen account hebt mag je het melden via knnvdelft en zaterdag. Zet je naam in de toelichting.

28/09, **bladpootrandwants** op kweeper, Huub van 't Hart.

07/10, **bruine kikkers**, Geesje Veenbaas.

12/10, **goudhaantje**, tuin, Geesje Veenbaas.

12/10, **zanglijster**, tuin, Geesje Veenbaas.

12/10, **spreeuw**, tuin, Geesje Veenbaas.

12/10, **ekster**, tuin, Geesje Veenbaas.

12/10, **halsbandparkiet**, tuin, Geesje Veenbaas.

14/10, **pompoen**, kindertuin De Boterbloem. Bruun vd Steuijt.

14/10, **dagpauwoog** op **zinnia**, kindertuin de Boterbloem, Bruun vd Steuijt.

26/10, **grote gele kwikstaart**, Aukje Gjaltema

16/10, 13 **ooievaars**, Woudweg, Midden-Delfland, Bruun vd Steuijt.

16/09, **egelpoep**, Kwarteltuin, Delft, Huub van 't Hart.

16/10, drijvend **wier** met luchtballen, Van Weerden Poelmanpad, Jos van Koppen.

16/10, **insectenbezoek** op **Jacobskruiskruid**, Van Weerden Poelmanpad Jos van Koppen.

16/10, bloeiende **melde** en **bijvoet**, Van Weerden Poelmanpad, Jos van Koppen.

16/10, de hoogste bloei van **smalle weegbree**, Van Weerden Poelmanpad Jos van Koppen.

19/10, **gordijzwam?**, tuin Kerkstraat Kwintsheul, Kees van der Kraan.

19/10, **gordijzwam?**, tuin Kerkstraat Kwintsheul, Kees van der Kraan.

20/10, **herfstochtend**, Bruun vd Steuijt.

20/10, **gewone bosmuis**, omgeving Melarium, Pieter Drenth

14/10, meerdere **vleermuizen** boven kindertuin De Boterbloem en rond het distributiecentrum van HANOS, Bruun vd Steuijt.
 16/10, tijdens het "sloten" 13 **ooievaars** die hun kans zien wat te happen. Woudweg, Midden-Delfland
 16/10, gemaaid **grasland** en dat nog even in oktober, Woudweg, Midden-Delfland, Bruun vd Steuijt.
 19/10, een dood **waterhoentje** lag op straat. Het had de oversteek van de ene naar de andere sloot niet gehaald.
 Heb hem opgeraapt en aan de slootkant neergelegd. Zijn darmen lagen eruit. Voer voor de kraaien dacht ik. Nee, 's avonds om 10u. liep er ineens 1 **egel** dichtbij het karkas. Een 2e was nog onderweg ernaar toe. Ik wist niet dat egels dit ook lekker vonden, Anneke van Veen, Bleiswijk.
 20/10, **vos**, Technopolis Delft, Pieter Drenth en Thijs.
 23/10, de afgelopen week was het weer het feest van de trekvogels die in mijn tuin komen eten van de lijsterbessen.
 Ik zag een paar dagen tenminste 4 **zanglijsters** (11, 18 en 19 oktober) en 1 **koperwiek** (18 en 19 okt.), ook eenmaal een **kramsvogel** (17/10) en vaak twee **vinken**. Ook andere vogels deden zich te goed aan bessen en vooral appels (**spreeuwen**, **kauwen**, **halsbandparkieten** en **eksters**). Geesje Veenbaas, Delft
 23/10, **ijsvogel** in ijsvogelwand langs de erfsloot in boerderij De Zeven Linden van hoveniersbedrijf Louis van der Meijden aan de Delftsestraatweg 280 in Delfgauw, Huub van 't Hart en Louis van der Meijden. Volgens Louis zit deze er al sinds de afgelopen twee weken.
 28/10, **kramsvogel**, 30 ex, **keep in de lijsterbes**, Geert en Marian, Wezeltuin, Delft
 28/10, **atalanta**, op het zonnige raam, Wezeltuin, Geert en Marian, Wezeltuin, Delft

Jos zijn pad

27/10, Vorige week was het nog zonnig en warm.
 In blok 30-55-55 was het groene wier in de sloot al weer tot het oppervlak 'gegroeid' met luchtballen vanwege de fotosynthese.
 Het **jacobskruid** kon nog insecten aantrekken.
 In blok 37-15-15 trof ik vlak naast elkaar bloeiende **melde** en **bijvoet** aan en ook de 'hoogste' bloem bij **smalle weegbree**, waardoor het geheel een beetje lijkt op vossenstaart, zoals ik eerder al opmerkte.

26/09, nieuwsbrief kijk op exoten

Nummer 24e van de nieuwsbrief van het project: "Kijk op Exoten" is uitgekomen
 De KNNV werkt samen met de VOFF aan het project Signalering Exoten van het Team Invasieve Exoten van het Ministerie van EZ en de NVWA (Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit).

Exoten zijn dieren en planten die niet van nature in ons land thuishoren en schade kunnen aanrichten.
 Waarnemers spelen een belangrijke rol in het veld als het gaat om het signaleren van potentieel invasieve exoten.

Alle voorgaande nieuwsbrieven zijn te vinden op de projectwebsite van de KNNV:

<http://www.knnv.nl/knnv-landelijk/meld-invasieve-soorten>

15/10, een nieuwe nachtvlinder voor Nederland

De werkgroep Nachtvinders van de KNNV afdeling Den Haag heeft met Luuk Punt een heel actief lid. Hij is sinds twee jaar actief op zoek naar nachtvinders, onder meer op plekken met buitenverlichting, zoals galerijen van flats en fietstunnels.
 Hij maakte een foto van een onbekende vlinder, ook de overige leden dachten dat het een nieuw soort voor Nederland was.
 Uiteindelijk wordt de vondst bevestigd door deskundigen uit Engeland, waar deze soort eerder ontdekt is. Zo kan er weer een nieuwe soort toegevoegd worden aan de ruim 2400 soorten nachtvinders, die Nederland rijk is.

15/10, **Hellula undalis**, Luuk Punt.

Een eetbare tuin Sanne van den Heuvel, Delft

16/10, tuinambassadeur in actie

Bij de fam Van den Heuvel in Delft advies gegeven hoe ze de volgende bomen en struiken moeten snoeien:
 appel, peer, pruim, zwarte bes, aalbes, kruisbes, rozemarijn, braam, framboos, clematis, vijg, vlinderstruik. Ook was het beter om de nestkast op een andere plek te hangen. De tuin was te typeren als een eetbare tuin.

Zie voor meer informatie over de KNNV tuinambassadeurs

[Klik hier](#)

19 oktober, Weidevogelpact Midden-Delfland.

Commandeurspolder wordt weidevogelparadijs. Een landbouwgebied waar de weidevogels voorop staan. Zo worden de komende maanden drassige plekken en flauwe oevers aangelegd. Er worden kruiden ingezaaid om de ontwikkeling van een kruidenrijke grasmat te versnellen. Ook wordt de grenssloot van het gebied verbreed, om honden en katten buiten de deur te houden die de broedende vogels zouden verstoren. In totaal wordt 23 hectare ingericht. De werkzaamheden worden in de herfst en winter uitgevoerd zodat de weidevogels er het komende broedseizoen al van kunnen profiteren.

19 oktober, beheer door boeren

Na de inrichting zal het weidevogelkerngebied vanaf volgend voorjaar worden beheerd samen met boeren uit Midden-Delfland. Agrarische natuurvereniging Vockestaert zal de coördinatie hiervan verzorgen. Weidevogelpact-voorzitter Dirk van den Berg is verheugd met deze ontwikkeling. "Dit weidevogelkerngebied is een mooi resultaat van de samenwerking binnen het Weidevogelpact, waarbij de gemeente, het hoogheemraadschap en de provincie een belangrijke rol hebben gespeeld. Ik heb veel vertrouwen in de boeren die het gebied samen met ons gaan beheren. We staan straks in maart klaar om de weidevogels met open armen te ontvangen."

19 oktober, weidevogelpact

De realisatie van het weidevogelkerngebied is één van de projecten van het Weidevogelpact, het samenwerkingsverband van Agrarische Natuurvereniging Vockestaert, KNNV afdeling Delfland, LTO Noord afdeling Delflands Groen, Natuurmonumenten en de Vogelwerkgroep Midden-Delfland.

19 oktober, Europa en provincie steken 1,3 miljoen Euro in landschap Midden-Delfland

Het gaat om het herstel van historische landschapselementen, zoals fruitbomen en solitaire bomen op agrarische erven en wilgenrijen in het agrarisch gebied. Bij Abtswoude 52 wordt met de nieuwe inrichting een verbetering van het leefgebied voor de argusvlinder beoogd. In de polder Schieveen wordt ruim 5 kilometer natuurvriendelijke oevers aangelegd en bij het vrachtwagenparkeerterrein in Schipluiden wordt de huidige beplanting omgevormd tot pluktuin met hoogstamboomgaard. Tot slot worden leef- en fourageergebieden ingericht voor weidevogels rondom de eendenkooi Schipluiden en in de Aalkeet-Buitenpolder, Dorppolder en Commandeurspolder. De KNNV is met de Stichting Midden-Delfland is Mensenwerk betrokken bij het herstel van 4 oude melkbochten op de Oostveenseweg en met Staatsbosbeheer bij het herstel van een rietput/elzenbos langs de Mantjeskade en bij het omlaag brengen (knotten) van twee bosjes bij de kruising Tanthofkade/Zuidkade.

22 oktober, Vertegenwoordigende Vergadering

In Zeist is de landelijke VV geweest, er is gesproken over een aanpassing van de statuten en het huishoudelijk reglement, over de toekomst van de KNNV en het oprichten van nieuwe afdelingen en de rol daarbij van natuurgroepen. s Middag heeft ons lid Henk Tetteroo een lezing gegeven over zijn persoonlijk duurzaamheidsjaarverslag.

Henk Tetteroo

24 oktober, 14:00 - 15:00 uur Actie plant Bloembollen voor bijen

Er zijn 60 bloembollen pakketten uitgedeeld. Eén persoon nam een extra pakket mee om haar burens uit te nodigen om één tegel uit hun totaal versteende tuin te verwijderen en daar de bloembollen te planten.

---

25 oktober, Hammenspeeltuin, Rotterdamseweg 151, Delft

Marijke en Paul Heine, Diane van Braak en Huub van 't Hart hebben deze tuin bezocht.

De KNNV heeft hier recent een workshop fruitboomsnoeien gegeven in het boomgaardgedeelte van deze natuurspeeltuin. Nu keken we naar de omringende heg met de vraag of daar een mooie vlechtheg van te maken is met een nieuwe workshop vlechtheg vlechten. Ook keken we naar nieuwe initiatieven om de natuurspeeltuin intensiever te gebruiken mogelijk samen met de BSO's van De Lange Keizer, Kinderopvang Ackerdijk en de internationale Kinderopvang True Colors van de TUDelft.

Ze zagen en hoorden ook nog een **groene specht**.

---

27 oktober, Nacht van de nacht

Het leek 's morgens een verregende en dus bewolkte dag te worden, echter in de loop van de dag werd de hemel steeds droger en openen. Binnen is een toelichting op o.a. het sterrenbeeld de **Grote Beer** gegeven en is het mythologische verhaal voorgelezen hoe de Grote Beer aan de hemel is gekomen, dit onder de titel 'In het hol van de beer' en daarna een oefening uitgevoerd om te ervaren hoe de sterren op het noordelijk en het zuidelijk halfrond draaien.

Buiten op het dakterras hebben we met het blote oog de sterrenhemel en de –beelden ervaren. naast de Grote en Kleine Beer (Poolster), Cassiopeia, De Zwaan (Deneb), De Lier (Wega), en de Arend (Altair). Met de sterrenkijker hebben we Mars goed kunnen zien.

Als je niet langer op de hoogte gehouden wilt worden stuur een email aan:

nieuwsbrief.delfland-request@knnv.nl?subject=unsubscribe

Verstuur een lege email, zonder daar iets aan te veranderen.

KNNV Nieuws wordt gemaakt door de volgende personen

Kees van der Kraan, verwerken van inzendingen

Marian Barendtszen, Caroline Elfferich, de juiste benaming van soorten

Anna Kreffer, Soort van de maand

Geert van Poelgeest, eindredactie en versturen

Het redactieadres is afdelingDelfland@knnv.nl zie ook briefhoofd.

TIPS

100 oplossingen

<https://vroegevogels.bnnvara.nl/nieuws/100-oplossingen-voor-het-klimaat>

---

petitie klimaat:

<https://www.greenpeace.org/nl/acties/klimaatkeuzes-van-morgen/?opt=in>

'Landbouw op diepe veengebieden past niet in een effectief klimaatbeleid'

<https://www.groeneruimte.nl/nieuws/artikel.html?id=206750&b=gr181017>

Duurzame energie:

<https://www.greenpeace.org/nl/hoe-groen-is-jouw-energiebedrijf/>

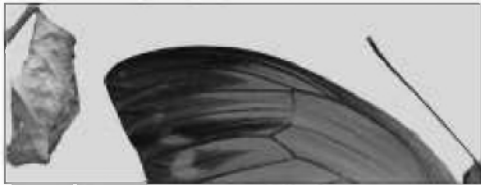
Kennisbladen van de VBNE

De Vereniging van Bos- en Natuurterreineigenaren (VBNE), waarbij o.a. Natuurmonumenten en de provinciale Landschappen zijn aangesloten, houden gespecialiseerde Veldwerkplaatsen over belangrijke actuele onderwerpen. Na afloop verschijnt er een Kennisbladen over dat onderwerp. Erg interessant voor de bij dat onderwerp betrokken mensen. Voorbeelden van recente kennisbladen gaan over de rol van dode dieren in natuurbeheer, beheermaatregelen om insecten te bevorderen en de handleiding voor omvorming van landbouwgrond naar schrale natuur. Alle kennisbladen vind je op de website

<https://www.veldwerkplaatsen.nl/kennisbladen-presentaties/>

Bij ons kun je
je ontpoppen.

Tot iemand die van de natuur geniet. Of haar bestudeert en
beschermt. De KNNV maakt je wegwijs in de natuur.

www.knnv.nl/afdelingDelfland

De KNNV is een actieve
natuurvereniging.
Geef onze club draagvlak met je
lidmaatschap.

[INSCHRIJFFORMULIER](#)

Delen mag

We vinden het fijn als je deze
nieuwsbrief deelt met vrienden en
bekenden die geïnteresseerd zijn in
thema's als natuurstudie,
natuureducatie en natuurbescherming
in Delfland.

1 november 2018

Thema 2018: Bescherm de natuur in je eigen omgeving Soort van de maand oktober: klimop

In 2018 is het jaarthema Bescherm de natuur in je eigen omgeving. Bij eigen omgeving denken we al gauw aan een tuin, maar stadsbewoners hebben vaak geen eigen tuin. Mensen zonder tuin kunnen iets doen met een balkon, geveltuin, boomspiegel of gemeentegroen. En bij beschermen van de natuur kun je ook denken aan de keuzes die je maakt als persoon, voedsel en verzorging en de aankleding en inrichting van je huis. Kies bijvoorbeeld biologisch voedsel om de omslag naar natuurinclusieve landbouw te steunen. Bij de soort van de maand komen ook tips voor het beschermen van deze soort

Klimop, Anna Kreffer

Klimopbladroller, Anna Kreffer

Graag lezen we of je een klimop weet te staan en je ervaringen met dit soort.

Meld dit via

afdelingdelfland@knnv.nl

of via

[KLIK HIER](#)

Lees ook de lijst met natuurinclusief bouwen van de KNNV [Klik hier](#)

Eigen ervaring

Klimop viel me nooit zo op, het was er gewoon altijd en overal. Pas toen ik een eigen tuin kreeg, leerde ik het waarderen. Mooie bedekking van de schutting en altijd groene bladeren, ook in de winter. Jaren gewacht op bloemen, maar die kwamen niet. Dat was omdat ik altijd alles snoeide en dan bloeit klimop niet. Nu knip ik de uitlopers alleen nog aan de onderkant weg en wordt ik beloont met een overdaad aan bloemen, insecten en mooie vruchtbol. Altijd wat te zien, nooit saai.

Herkenning

Gewone klimop (*Hedera helix*) is een vaste, groenblijvende plant. Met steun of via hechtwortels groeit het omhoog, zonder steun is het een bodembedekker. De bladeren zijn pijlvormig, drie tot vijflobbig. Als klimop niet meer verder kan klimmen, wordt de plant volwassen en komt in bloei. De nieuwe uitlopers gaan hangen, het blad krijgt een andere vorm, wordt rond tot ruitvormig en er verschijnen bloemen. Klimop bloeit met bolvormige schermen en kleine groengele bloemen, van september tot december. De donkere bessen verschijnen daarna.

Beschrijving

Klimop groeit in wat vochtige, voedselrijke bodems. Het is snelle en sterke groeier en kan wel 10 meter hoog worden. Over de aarde kruipend maakt de plant bij nieuwe uitlopers wortels aan. Als er steun in de buurt is, een boom of muur, groeit het omhoog, naar het licht, de wortels worden dan hechtwortels, ze nemen geen voedsel op. Voeding haalt klimop uit de bodem, niet uit de boom of muur.

Niet schadelijk

Klimop is niet schadelijk voor bomen of muren. De hechtwortels gebruiken soms kieren of spleten die er al zijn. Door de stikstofdepositie neemt klimop in de natuur toe. Voor bomen is klimop vaak een aanwinst. Zomereik blijkt zelfs beter te groeien in combinatie met klimop. Bij een niet gezonde boom kan klimop wel gaan concurreren met de boom en de boom overwoekeren. Klimop is nooit de oorzaak van boomsterfte.

Groene gevel

Ook een muur kan goed tegen klimop, tenzij het voegwerk erg slecht is. Het beschermt tegen weersinvloeden en geeft een uitstekende isolatie. Binnen blijft het in de zomer koeler en in de winter warmer. Hou wel de dakgoot en kozijnen vrij, daar kan klimop ingroeien en dan schade veroorzaken.

Bron van leven

Als andere planten op hun retour zijn begint de klimop te bloeien. De bloemen leveren veel stuifmeel en nectar en worden druk bezocht door vlinders, zweefvliegen, bijen, kevers en wespen. Ook 's nachts komen er vele soorten op af zoals nachtvlinders, oorwormen, pissebedden, hooiwagens en sprinkhanen. In een bos met veel klimop leven meer kikkers en padden. Ook van de bladeren leven (de larven van) diverse insecten, ook nachtvlinders zoals de klimopbladroller.

Late bloei betekent ook late vruchtzetting, de bessen worden komen tevoorschijn als andere struiken al zo'n beetje leeg gegeten zijn.

Klimop is een geweldige plant voor dieren. In het dichte bladerdek kunnen vogels broeden en muizen scharrelen. Insecten rusten graag op de bladeren in de zon of schuilen erin weg voor de regen. Veel soorten, bijvoorbeeld vlinders, overwinteren in klimop. Al die insecten zijn natuurlijk ook weer voedsel voor andere dieren, die graag eens komen zoeken in klimop.

Tuin

Klimop snoeien kan het hele jaar, liefst in het voorjaar, twee tot drie keer per jaar voldoende. Knip tot een meter onder de gewenste hoogte.

Wie geen zin heeft in knippen of niet veel ruimte heeft maar wel klimop wil kan struik-klimop overwegen. Deze wordt tot een meter hoog, klimt of kruipt niet meer en bloeit. Het is een vorm "gemaakt" van de bloeiende klimopstengels. Je kan deze kopen, maar ook zelf stekken. Neem in deze tijd van het jaar een uitloper van de volwassen klimop, dus een die bloeit. Kies een stuk met twee "ogen", de verdikking aan de tak waar de nieuwe bladknoppen zitten. Haal het onderste blad weg, steek het in een pot met aarde en zet de pot weg in de schaduw, wel beschermen bij vorst. In het voorjaar uitplanten.